

joш ниједном нисмо достигли бројно стање које смо имали 1931 (Статистички годишњак ФНРЈ, за 1954, с. 133; Индекс Савезног завода за статистику и евиденцију, бр. 6/1954, с. 45).

Сада се поставља као основно питање да ли наша земља може извозом производа са сектора индустрије и рударства, заједно са шумарством, да покрива увоз пољопривредних производа који се у последњим годинама, с обзиром на заостајање наше сопствене производње и повећане потребе, показао као нужан. Аутори су после опширних анализа структуре увоза и извоза по степену обраде производа за период од 1950 до 1952 дошли до закључка да ми данас спадамо у групу индустријски увозних земаља, пошто вредност увоза готових производа, који износи 48,44% од укупног увоза, плаћамо само са свега 6,42% извозом готових производа, а остатак плаћамо разликом између извоза и увоза полупрерађевина. Али како ни та разлика није довољна, то преостали део плаћамо извозом сировина, и то највише извозом разних врста руда, дрвета итд. На исти начин плаћамо и вишак увоза аграрних производа над извозом истих производа. При свему овоме треба имати у виду да се последњих година постепено повећава извоз готових индустријских производа, а у нешто већој мери и полупрерађевина.

На крају књиге, приказујући укратко перспективе даљег развоја наше привреде и нашег трговинског биланса, аутори закључују да је нужно водити рачуна о томе да се и даље развија наша индустрија и рударство, али да је неопходно потребно да се постепено и стално повећава и наша пољопривредна производња. Иначе ће Југославија задржати карактер аграрно-увозне земље а да притом још није у стању да извозом индустријских производа плаћа увоз аграрних производа. Ово би се свакако врло негативно одражавало на нашем платном билансу, док је више него јасно да не можемо у овом погледу стално рачунати на помоћ из иностранства.

Ова монографија, рађена савесно и марљиво, уз спретно и значајно савлађивање врло обимног статистичког материјала, претставља користан и актуелан прилог изучавању основних проблема у вези са досадашњим развитком, као и тенденцијама даљег развитака како наше привреде у целини тако и њених појединих грана.

Велимир Васић

André Marchal: PROBLÈMES ACTUELS DE L'ANALYSE ECONOMIQUE. Paris, Faculté de Droit (Cours d'économie politique), 1954, 208 p.

Међу француским економистима професор Маршал иде свакако у ред најбољих познавалаца инструмената економске анализе. Он је познат са својих радова из области методологије, односа статистичке и економске анализе, теорије предвиђања, као и односа економских и политичких фактора у економској теорији. Ова књига, његов прошлогодишњи докторандски течај, претставља покушај синтезе основног карактера савремене економске теорије кроз њене инструменте анализе и аналитичко-методолошке постулате. Зато су две концепције савремене економске теорије — као спекулативне и као реалистичке науке — предмет његовог излагања.

Прва концепција економске теорије као спекулативне науке, још врло утицајна и по броју својих претставника и по теориској разради, заснива свој метод анализе конструишући економски модел

на бази хипотетичних премиса, за које се претпоставља да претстављају дате које одговарају неком идеалном обрасцу стварности. Ова концепција је логистичка, дедуктивна и своди задатак економске теорије на проверавање логичне кохерентности модела у односу на дате премисе. Против ове „игре духа“ нико не би имао ништа против, остављајући њеним ауторима задовољство у вежбању духа, да она истовремено не претендује да буде и апстрактни модел стварности, погодан за решавање стварних проблема. Пошто је конструисан теориски модел, он се проглашава обрасцем коме би требало да тежи практична економска политика као идеалном циљу, на бази претпоставке да не отступају шеме од стварности него стварност од шема. Елементе за ову теорију налазимо већ у дедуктивној анализи класичне школе уколико се и она све више, са вулгаризацијом економске теорије, откида од стварности, да би у савременој ортодоксној теорији добила своје потпуне облике, потпомогнута разним дедуктивним правцима — неомаргинализмом, математичком школом, итд.

Реакција на ову „чисту економију“ која теориски решава све а не решава стварно ништа, налазимо у савременој оријентацији ка реалистичкој економској теорији, у њеним покушајима да у апстрактни модел унесе елементе стварног економског живота, у облику статистичких и других варијабилних дана. Та се реакција може обележити једном речи као прелаз са микроанализе статичког модела индивидуалне привреде на макроанализу динамичког модела друштвене привреде. То је предмет анализе другог дела Маршалоове књиге. Овај модел се развија одбацивањем индивидуалног појединца — homo economicus-а као базе за извођење принципа које се тичу друштвене привреде; одбацивањем механицистичких концепција аутоматизма у привредном животу; одбацивањем природног каузалног реда у друштвеним наукама. На место тих категорија уводи се као претпоставка анализе — која и сама варира — друштво, са својим структуралним компонентама — групама, институцијама. Поставља се у први план анализе однос друштвене структуре и економских категорија (мисао коју је Маркс економски разрадио готово пре сто година!). Али овакав прилаз открива да стварна садржина свих економских категорија микроанализе долазе у питање. Теорија новца, равнотеже, цена, итд. добијају сасвим друге законе кретања, а и њихова садржина губи класичну интерпретацију. С друге стране, економска теорија у целини мења свој карактер стављајући се истовремено пред читав низ нових теориских проблема. Она престаје да буде општеважећа, генерална теорија, јер садржина и унутрашњи однос делова њених зависи од квалитета и квантитета „варијабила“ који се у њу укључују. Она се релативизира, постаје фрагментарна наука малих истина у ограниченом простору и времену. Има онолико економских модела колико има економских структура. Али због таквог њеног измењеног карактера ничу врло тешки нови теориски проблеми: напр. проблем хомогености друштвених заједничких величина, као нужног квантификарајућег принципа о којем општеважећа субјективна теорија вредности грађанске економске теорије — при прелазу на макроанализу — не може ништа паметно да каже; проблем преласка са шеме субјективних преференцијала на шему друштвеног одређивања економске рационалности, друштвеног благостања. Најзад, динамичко посматрање привреде у целини захтева брижљиву формулацију појмова и садржаја економског система и економске структуре (чему аутор посвећује широке филозофске, историске и економске појмовне анализе). Динамизирање структуралних дана, увођењем временског периода, прати се кроз односе структуре и коњуктеуре, структуре и циклуса, система у оквиру структура.

У закључку професор Маршал изгледа да пледира за једну врсту еклектичког прилаза залажући се за синтезу спекулативне и реалистичке методе. Он тај закључак не изводи експлицитно, помало застајући у недоумици између формалности и апстрактности „чисте економије“ која ипак даје јединствен и униформни поглед на систем, и реалистичког прилаза који јако релативизира и локализира економско поље истраживања на мале истине („petites vérités circonstanciées“) али ипак даје моделу аутентичност стварног економског збивања. У брзи шта ће остати од економске теорије као науке о општим законитостима, он је неодлучан пред алтернативама које му се нуде. Зато његова синтеза изгледа нешто шематична. Она је делимично и због тога што професор Маршал, по нашем мишљењу, није дубље ушао у Марксов модел динамичног прилаза и макроанализе. Он тачно уочава Маркову улогу у доприносу „већем него иког другог у постављању првог кохерентног динамичног система“ чији су закони развитка резултат унутрашњих снага самога система, као и блискост модерне анализе са Марксовом економском анализом. Он истиче да се концепција динамике дугог периода може сматрати Марксовим доприносом економској теорији. Али у анализи основних покретачких снага, „варијабила“, у структури, као и у саставним компонентама њеним, он не види примарни методолошки значај за економску анализу Марксове концепције примата производних снага, везујући је за дилитки детерминизам, што професору Маршалу онемогућава да се у многобројним „подједнако важним“ варијабилама структуре може да разабере, и што га, мислимо, у крајњој линији опредељује за еклектички став.

И. Максимовић

William J. Goode and Paul K. Hatt: METHODS IN SOCIAL RESEARCH. New York-Toronto-London, McGraw Hill, 1952, 376 pp.

У савременој социолошкој литератури врло су бројне методолошке расправе и приручници. То је условљено многим разлозима. У социологији још увек постоји, у поређењу са неким природним наукама, знатно мања уједначеност научно-методолошких критерија, а истовремено се врше бројна истраживања најразличитијих друштвених појава и све чешће долази до коришћења њихових резултата у практичне сврхе. Проблеми социолошких метода стога не интересују само научнике — социологе, већ и научнике у другим друштвеним наукама, као и оне лаике — политичаре, друштвене раднике, приватна лица која се служе социолошким радовима у непосредној животној пракси. Без изграђеног власитог критерија о научној методологији и познавања разних социолошких методских поступака не може се поуздано оценити научна вредност поједине расправе или дела. Појачан интерес за методолошке проблеме у савременој социологији није знак њене стерилности, већ напротив изазива неопходност да се оцени методолошка вредност многобројних, врло различитих поступака који су последњих 30—40 година примењивани у истраживању.

По свом теориском карактеру методолошке расправе у социологији крећу се између две крајности — изразито теориских логичко-методолошких студија и информативних приручника, који без много задржавања на теориским проблемима у појединостима износе различите технике истраживања. Ова књига настоји да